

mondig

dienaar

doops
gezinden

Mennonieten in Zuid-Amerika

Vrede & duurzaamheid

De Algemene Doopsgezinde Sociëteit (ADS) stelt binnenkort een nieuwe functionaris vrede & duurzaamheid aan.

Deze beide thema's zijn van groot belang voor doopsgezinden.

De nieuwe functionaris zal vrede en duurzaamheid en hun onderlinge verband in de doopsgezinde wereld verder onder de aandacht brengen, en vanuit het doopsgezinde gedachtegoed zorgen voor inhoud en verdieping.

Beide onderwerpen leven ook voor de maatschappij als geheel. Dat blijkt onder meer uit recente berichten in de media – waaronder *Trouw* – over mennonieten die delen van het regenwoud in Suriname en Peru ontbossen om zich er te kunnen vestigen.

Verontwaardigde reacties volgden, alsook vragen over hoe we ons daar als Nederlandse en wereldwijde dooperse gemeenschap toe moeten verhouden.

De ADS wil duidelijk stellen dat genoemde mennonitische groepen slechts ver verwant zijn aan de Nederlandse doopsgezinden, al zijn het wel volgelingen van Menno Simons. Ze zijn geen lid van *Mennonite World Conference* (MWC), de organisatie die anabaptisten uit de hele wereld met elkaar verbindt. Toch probeert MWC via haar *Peace Commission* en de *Creation Care Task Force*

in contact te komen met deze gemeenschappen om in gesprek te gaan.

Met respect voor hun godsgeloof, maar onverenigbaarheid ervarend in de beleving ervan, kunnen wij alleen maar hopen en ijveren dat onze (inter)nationale inspanningen voor klimaat, vrede en duurzaamheid bij hen weerklank zullen vinden. <<

foto Wikimedia

vooraf

'Zo, die aan... Deur dicht. Tas uitpakken.' Ze praat zachtjes tegen zichzelf. De routine zit in haar hoofd en er luistert toch niemand. Het is als een mantra. Ze doet het al twintig jaar. Niet meer elke zondag, want met alle boodschappen en de kleinkinderen is dat wel wat veel. Gelukkig is de supermarkt vlakbij en doet ze de boodschappen op woensdag. Dan laat ze de tas in de auto staan en komt alles goed.

'Ah, de piep.' Ze veegt met haar hand net de tafel-opper achterin de kerk recht, maar die piep herkent ze altijd en overal. De koffie! Eerst zelf maar een bakkie. Ze kijkt de kerk rond en ziet de leegte. Dan ziet ze de kopjes en realiseert zich dat het niet erg is dat ze er nog maar tien hebben. Ze kijkt naar de stoel in de hoek. Met het afgebroken pootje. Hij wankelt. Ze weet het nog precies. Thea zakte er zo doorheen. Ze glimlacht. 'Het papiertje met de instructies voor de verwarming moet ik vervangen', mompelt ze. 'Altijd op 3 laten staan, behalve op maandag, want dan is er koor.' Dat snapt niemand, denkt ze. En ik kan de '3' echt niet meer lezen.

Als ze haar kopje in de gootsteen afwast, stoot ze haar voet tegen het uitstekende randje. 'Alweer', vloekt ze zachtjes. Haar gezicht betreft. 'Ik ben hier te oud voor. Maar als ik het niet doe, wie dan? Deze plek is mijn leven en de mensen willen koffie en een warme kerk.'

Tijdens het laatste lied snelt ze naar het koffie-apparaat om dat aan te zetten. Ze heeft lekkere koeken gekocht. In de deuropening blijft ze staan. De koffie staat al klaar, de koeken liggen op een schaal. Ze kijken elkaar aan. 'Ga lekker zitten', roept de jonge man die de koffie heeft gezet. Wil je er een koek bij?' Verbouwereerd gaat ze zitten met een koek in haar hand.

'Ik weet dat jij hier alles doet, maar jij mag ook wel eens rust hebben. Wil je zo een rondje met mij lopen en uitleggen wat je allemaal doet? Dan kan ik de volgende keer ook best de deur opendoen en koffie zetten, als je dat wilt.'

Het gaat wat snel ineens. Ze is blij met de hulp, maar het is wel haar zondagochtend. 'Zullen we het samen doen de volgende keer?' stamelt ze. 'Dat is goed, ik wil alleen maar helpen.'

Ze neemt tevreden een hap van haar koek en loopt naar het lege halletje. 'Het gaat door', stamelt ze tegen de witte muren.

Kalle Brüsewitz

Coördinator communicatie | kalle.bruesewitz@ads.nl

inhoud

4 Van tegen- naar medeschepper
Carla Dik-Faber over de verhouding tussen mens en natuur

10 We hebben het over mensen
Esmah Lahlah verzorgt de Menno Simonslezing

14 Slavernij
Alex Noord over slavernij en de bijbel

21 Voorbij trots en schaamte
Lieuwe Jongsma over omgaan met slavernij

en verder...

8 *get me there*
Zuster Teresa Takken over het dienen van God

12 het lied van...

13 beeld

16 oude wijn in een nieuwe zak?
Over de nieuwe stichting DGS

18 media & cultuur

20 firma de hoop
24 bijbel
Dienaar van de Heer

26 collecten

27 colofon

28 column – Harcourt Klinefelter
In dienst van elkaar

Carla Dik-Faber (1971) is kunsthistorica en was van 2012 tot 2021 Tweede Kamerlid voor de ChristenUnie. Ze hield zich daar bezig met onder meer landbouw, natuur, milieu en klimaat en was mede-initiatiefnemer van de Klimaatwet. Momenteel is ze projectleider van GroeneKerken.

Van tegenschepper naar medeschepper

tekst Kalle Brüsewitz

‘De mens is niet de kroon op de schepping.’
Carla Dik-Faber (1971) is projectleider van GroeneKerken en studeert theologie in Leuven.

Ze komt uit een boerenfamilie, groeide op langs de kust en heeft van jongs af aan liefde voor de natuur meegekregen. De manier waarop de mens omgaat met zijn omgeving

en de aarde heeft haar altijd beziggehouden. Als Tweede Kamerlid voor de ChristenUnie was ze mede-initiatiefnemer van de Klimaatwet.

Hoe verhoudt religie zich tot duurzaamheid?

‘Voor mij staat de bijbel vol met teksten over de aarde en het omgaan met de natuur. Dat begint al met het scheppingsverhaal, maar denk bijvoorbeeld ook aan Psalm 104 en Job 38-39. In de kerken gaat het vaak over rentmeesterschap, maar dat woord gebruik ik niet graag omdat het iets hiërarchisch heeft. Het lijkt dan alsof de aarde voor ons is, en dat wij haar dienen te gebruiken en te bewaren. Maar we maken deel uit van de natuur. De mens is niet de kroon op de schepping, de mens

is er onderdeel van. Wel hebben we een bijzondere verantwoordelijkheid om goed voor de natuur te zorgen.’

Het klinkt alsof de situatie nu anders is?

‘We kunnen niet ontkennen dat er van alles aan de hand is, bijvoorbeeld op het gebied van klimaat. We leven in een steeds gejaagder wereld, waarin we weinig tijd en ruimte nemen om echt stil te staan. We zijn het ritme van de natuur kwijt. Er moet steeds meer geproduceerd worden, want er wordt steeds meer geconsumeerd.

We jagen onszelf en de natuur op, omdat we het hele jaar door aardbeien willen. Ik geloof in een meer duurzame manier van omgaan met onszelf en onze omgeving. In de bio-industrie zie ik dat dieren niet goed behandeld worden, terwijl ook dieren de ruimte moeten hebben om zich te kunnen gedragen ‘naar hun aard’. Maar die intrinsieke waarde van dieren is ver te zoeken. Ik geef de boeren hier niet de schuld van, begrijp me niet verkeerd. Ik adresseer het systeem dat we met elkaar hebben opgetuigd.’

Doopsgezinden pretenderen een geloofsrichting te zijn die zich heel erg bewust is van de verhouding tussen mens en natuur. Geldt dit voor andere christenen ook?

'Ik woon zelf in Veenendaal. Het percentage christenen is hier heel hoog, maar ik kan geen duurzame kleding krijgen. Dat doet mij pijn. Het lijkt soms wel alsof duurzaamheid en zorg voor de aarde zich vooral afspeelt in de reservaten van linkse hipsters. Uit onderzoek blijkt dat christenen niet duurzamer leven dan niet-christenen. Dat is een ongemakkelijke waarheid. Maar toch: er is niks 'links' aan zorg voor de aarde. Uit de bij GroeneKerken aangesloten kerken blijkt dat beeld ook niet. We hebben echt kerken uit alle windstreken: stad, platteland, progressief, conservatief, groot en klein.'

Wanneer ben je een 'groene kerk'?

'GroeneKerken is geen keurmerk, het is een aanmoediging om ieder jaar weer nieuwe groene stappen te zetten. Juist daarom zet ik me hiervoor in. Er is geen goed of fout. Je aansluiten bij GroeneKerken is een manier om te laten zien dat je als gemeenschap het gesprek aangaat, je bewust bent van je plek op de aarde, als individu en als gemeenschap. Wij beoordelen echt niet of de verwarming wel laag genoeg staat en of je wel zonnepanelen hebt. Het is een manier om te laten zien dat kerken een oefenplaats zijn voor een duurzame en groene wereld. Het is een heel oecumenisch project ook, want er hebben zich kerken aangesloten uit bijna alle denominaties.'

'Er is niks 'links' aan zorg voor de aarde'

U studeert theologie, wat hoopt u daar te vinden?

'Ik wil meer kennis vergaren over de verhouding tussen theologie en duurzaamheid. Wat hierover in de bijbel staat, en hoe we theologisch onderbouwd met de verhouding tussen God, mens en natuur om zouden kunnen gaan. Het is een voortzetting van het pad waar ik op loop. Ik ben een laatbloeiër, maar nu lijkt het alsof alles voor mij samenkomt.'

Dat klinkt bijna als iets spiritueels.

'Het is proberen het goede te doen. Dat loopt als een rode draad door mijn leven, waarbij ik sterk geïnspireerd ben door Romeinen 8 vers 19: 'De aarde roept.'

Uw werk als Kamerlid, uw werk voor GroeneKerken en uw studie theologie – is dat allemaal om het goede te doen?

'Persoonlijk probeer ik mijn leven te leiden als dienaar van God. Ik praat met andere mensen en bid tot God om te ontdekken wat Hij van mij wil. Het is wel een beetje gek hè, van kunstgeschiedenis naar theologie en van Kamerlid naar GroeneKerken. Maar alle ervaring neem ik mee. Wat ik leer in de theologie over de positie van de mens in het geheel van de schepping, wil ik graag delen.'

Zou die positie een dienende moeten zijn?

'We hebben een bijzondere verantwoordelijkheid gekregen, maar we

zijn ook medescheepselen. Ik zie dat de Schepper nog steeds betrokken is bij onze wereld, bijvoorbeeld doordat er nieuw leven geboren wordt en dat er bloemen gaan groeien. Maar in plaats van dat we helpen en ondersteunen en medescheppers zijn, zijn we verworden tot tegenscheppers die vooral bezig zijn de wereld kapot te maken. We hebben ons teveel losgemaakt van de natuur, alsof we erboven staan. Maar we zijn er afhankelijk van tot in het diepst van onze vezels. En de boodschap van onder andere GroeneKerken is dat kerkelijke gemeenschappen oefenplekken zijn waar we met elkaar leren weer medescheppers te worden. Dat we niet de kroon op de schepping zijn, maar ons dienend opstellen ten opzichte van het geheel van de schepping.'

Is de natuur dan goddelijk, in plaats van de mens of God?

'Nee, ik draai het niet om. Wel kunnen we door de natuur God leren kennen. En de kroon op de schepping? Dat is de sabbat. Een dag om op adem te komen en een dag waarop ik vaak de natuur in ga en geniet!' <<

Meer informatie: groenekerken.nl

fotop. 5 & 6 Ramon Philippo

Festelijk Jubileum

100 Jaar Mennorode!

In 2025 bestaat Mennorode 100 jaar. Deze mijlpaal gaan we vieren!

Hoogtepunt wordt het Pinksterweekend, 7 t/m 9 juni 2025. Reserveer deze data alvast in jullie agenda's, want dan zullen we als Doopsgezinde gemeenschap dit 100-jarig jubileum met elkaar vieren.

Via de nieuwsbrief zal de lustrumcommissie blijven informeren. In Mondig komt van de zomer een artikel waarin wij meer zullen onthullen van de festiviteiten.

Apeldoornseweg 185 8075 RJ Elspeet www.mennorode.nl

Samen maken we van dit jubileum een onvergetelijke gebeurtenis!

Deel je verhalen, anekdotes, films en foto's!

Ter ere van ons jubileum wordt er een documentaire gemaakt en hiervoor zijn we op zoek naar persoonlijke bijdrages. Heb je verhalen, anekdotes, film- of fotomateriaal dat de geschiedenis van Mennorode illustreert? Deel dit dan met Evelien Mager; lustrum@mennorode.nl of bel 06-10838194

De Wolvevergemeente in Zwolle zoekt een

voorganger/predikant (m/v) voor 0,5-0,6 fte

De Wolvevergemeente is een vrijzinnig samenwerkingsverband van de doopsgezinde en remonstrantse gemeenten in Zwolle en telt ook vrienden en belangstellenden, in totaal 153. De vieringen worden op de 2e en 4e zondag van de maand gehouden en op kerkelijke hoogtijdagen. Veelkleurigheid, onderlinge ontmoeting en gesprek over zinvol leven zijn kernwaarden. Naast de bijbel en andere wijsheidstradities zijn ook muziek, literatuur, films en beeldende kunst van belang.

onze voorganger/predikant

- heeft een vrijzinnige kijk op het (geloofs)leven
- kan in vieringen de bijbelse verhalen op inspirerende wijze vertellen naar het hier en nu
- bezit pastorale kwaliteiten voor jong en oud en kan hen onderling verbinden
- heeft een open blik naar de samenleving en geeft ons energie om naar buiten te treden
- staat open voor vernieuwingen in het samen gemeente-zijn en heeft respect voor onze doopsgezinde en remonstrantse tradities

- stimuleert de samenwerking tussen de doopsgezinde en de remonstrantse gemeente

Hij/zij is een ondogmatisch en vrijzinnig protestant en heeft bij voorkeur een erkende theologische academische opleiding van het doopsgezind of remonstrants seminarium gevolgd. Tegelijkertijd worden ook geïnteresseerden van andere denominaties uitgenodigd, daarbij aantekendend dat we u kunnen vragen bijscholing te volgen in onze tradities.

wij bieden

- één werkgeverschap
- salariëring volgens de richtlijnen van de Algemene Doopsgezinde Sociëteit en/of het Landelijk Bureau Remonstranten
- een 0,5-0,6 fte aanstelling (in overleg) met na 3 tot 5 jaar een evaluatie voor wat betreft de omvang van de aanstelling

meer info

Rieke de Vlieger, voorzitter doopsgezinde kerkenraad: 06 2001 6758 | riekedevlieger@hotmail.com
Willem Spiers, voorzitter remonstrantse kerkenraad: 06 5333 3342 | wj.spiers@home.nl

Sollicitaties vóór 1 maart 2024 sturen aan Rieke de Vlieger, riekedevlieger@hotmail.com
Kijk voor de volledige vacaturetekst op www.doopsgezind.nl/vacatures

‘Waar wil je me hebben vandaag?’

Get me there!

tekst Franka Riesmeijer

Zuster Teresa Takken (1953) is een veelzijdig mens. Haar moeder is Iers, haar vader Nederlands en ze is opgegroeid in de Verenigde Staten.

Het woord ‘dienen’ spreekt haar ten zeerste aan. Ze heeft vele petten op, maar er is er duidelijk één het belangrijkste. Ze is geestelijk verzorger, professor, koördinant, oprichter van de stichting *Your Song Projects*, en sinds 1975 non in de oecumenische *Sisters For Christian Community*.

dienaar van God

‘Ik ben zuster Teresa, non, dat is wel het belangrijkste! Natuurlijk, ik zing sinds ik tweeënehalf ben. Toen ik heel klein was, zong en accordeon speelde, zei mijn mama: ‘Pak eens je accordeon en zing voor de mensen, en laten we samen kijken wat God doet.’ Dat is de leidraad mijn hele leven: doen waar ik blij van word, waar ik goed in ben, wat mij voedt, en dan kijken wat God doet. Want niet ik doe het, God doet het. Dienaar zijn, zo gaat het mijn hele leven. Waar ik ook ga – ik doe mijn ding, wat mij voedt, waar mijn passie naar leeft, en dan kijk ik wat God doet.

Onze drie geloftes zijn gehoorzaamheid, kuisheid en armoede. Die interpreteren wij zo: Gehoorzaamheid is gehoor geven aan – dat mensen zich gezien en gehoord voelen. Kuisheid is onvoorwaardelijke liefde, en als dat teveel gevraagd is dan tenminste respect. Armoede is: ons met al onze tijd en ons talent, ons hele hebben en houden, inzetten voor vrede en verzoening. Daar waar wij wonen, werken of wachten.

Elke ochtend, onder het teken van gehoorzaamheid, luister ik: ‘Oké, God, hier is mijn lijst, wat is jouw lijst? Waar wil je me hebben vandaag? *Get me there!* Wanneer ik iets niet moet doen, zorg dan dat ik ook dat doorheb.’ Die leidende hand voel ik elke dag, de hele dag. Zo leer ik in mijn leven te luisteren. In die aanwezigheid van God te blijven, ook in moeilijke tijden.

Het is een training. Mijn oudere broers hebben ook dat gevoel. Van mijn schoonzus kreeg ik in 2004 bericht dat mijn oudste broer Frank op sterven lag op de intensive care in San Francisco. Ik ging onmiddellijk naar hem toe. Mensen in het ziekenhuis kenden mij als professor in de bio-ethiek. Mijn broer was daar voor de vijfde dag toen ik bij hem zat. Er werd op de deur geklopt, waarna de specialist aankondigde dat mijn broer naar huis moest omdat de verzekering

ging stoppen met betalen. De situatie in de VS is schrijnend... Vijftien minuten later zou een maatschappelijk werkster hem komen helpen om te vertrekken. Maar bij een verkeerde beweging kon zijn hartziekte erger worden. Dan zouden we gelijk de ambulance moeten bellen, zodat hij opnieuw opgenomen kon worden.

Natuurlijk was ik eerst woest, de Golden Gate-brug mocht van mij afgebroken worden! Vervolgens moest ik huilen om wat Amerika mensen aandoet. Mijn woede en verdriet heb ik wel geuit, zodat die niet in de weg zaten van de Heilige Geest. Juist omdat ik boos en verdrietig was geweest kon ik weer openstaan voor God.

Dus ik opende de deur en zei heel vrolijk: ‘Frank, guess what? *We get to go home!*’ Ik voelde me net een cabaretier! Frank was er helemaal blij mee. Toen de maatschappelijk werkster kwam, verwachtte die een boze reactie. Maar ik zei: ‘Natuurlijk wil ik tekenen, want wij mogen naar huis!’ ‘Jullie moeten naar huis,’ zei ze. Dus zei ik stiller tegen haar: ‘Voor mijn broer wil ik laten lijken alsof het een feest is.’ Een paar maanden later heb ik dit bij mijn broer opgebiecht, die dankbaar was dat het zo was gegaan. Ik voelde me een leugenaar, maar hij zei: ‘Het was de Heilige Geest! Daar heb jij voor gebeden.’ In een flits wist ik het: dat was echt Gods geest.

Er zijn ook kleine dagelijkse voorbeelden. Ik woon alleen, in een zorgflat. Al onze zusters hebben een eigen baan, we onderhouden onszelf, betalen belasting. Ik let dan op hoe ik adem, hoe ik rondloop; ik doe de afwas met aandacht voor de lepel, voor het theekopje. Dan ben ik open voor de Heilige Geest. Als ik doorrace, sta ik nergens voor open.

Bij de stichting *Your Song Projects* gaat het ook over je eigen stem ontdekken, je ziel, je hart. Dat wordt iedereen bijgebracht, niet alleen kerkelijken. Het gaat om jouw eigen kracht, waar jij goed in bent, waar jij passie voor voelt. Wat jou blij maakt is goed voor jezelf en je omgeving. Ik dien als dirigent, als zangeres, om de groep in beweging te krijgen. Want het gaat niet om mij, om mijn zangstem, mijn orkest, of mijn symfonieën; het gaat erom te inspireren om vrede in je hart en in de wereld te vinden. Muziek geeft veel energie om te kunnen zingen, te kunnen bewegen.

Ik ben een introvert; dat was een grote worsteling in mijn jeugd. Maar een introvert met extraverte talenten. Het samenbrengen van die twee kanten was een uitdaging. Want ik hou niet van groepen, drukte en grote gezelschappen. God gaf mij echter talenten om met andere mensen te delen. God doet het werk,

niet ik. Ik kies er niet voor om op pad te gaan en iemand op te zoeken omdat diegene eenzaam is of zielig. Nee, ik ga de deur uit en God stuurt wat op dat moment nodig is. Soms krijg ik een *nudge* van de Heilige Geest als ik iemand zie. Maar ik ga er nooit naar op zoek. Ik word geroepen, het is een roeping, maar soms mag ik ook nee zeggen. Soms bid ik bij een hulpvraag: ‘O God, als ik het ben, stuur mij; als niet, stuur dan een ander.’ En tijdens het gebed zie ik dan al iemand anders naar voren treden.

Ik ben de moeder-overste van de Benelux, maar zo wordt dat niet meer genoemd. Er is geen hiërarchie, maar collegiale consensus. Ik ben nu de ‘regionale communicatie-coördinatrice (RCC)’. Zusters en broeders van verweg en dichtbij vragen mij wat zij moeten doen. En dan komen we terug bij onze pijlers: ons talent inzetten; waar leven mijn hart en passie naar, en waar ben ik goed in. Die twee zijn allebei belangrijk. Ik ben een goede accountant, maar ik haat het, dus doe ik dat werk nooit. Wat mij voedt en wat mij blij maakt – dat doe ik, dat is de manier van zijn. Als ik blij ben met wat ik doe, straal ik dat ook uit.

Tussendoor maak ik ook wel tijd voor *me time*, om mezelf te voeden. Zwemmen, sporten, fietsen, zingen. En soms wat lekkers, bijvoorbeeld een cappuccino of lekkere thee. Voordat ik iets zwaars of moeilijks ga doen, verwen ik mezelf.’ <<

We hebben het over mensen

tekst Esmah Lahlah | groenlinkspvda.nl | Kalle Brüsewitz

‘Armoede bestrijden is geen daad van liefdadigheid. Het is een daad van rechtvaardigheid.’

‘Het is de verdediging van een fundamenteel mensenrecht, het recht op waardigheid en een fatsoenlijk leven. Zolang armoede blijft bestaan, is er geen echte vrijheid.’ – Nelson Mandela

Esmah Lahlah (1979) zal op 23 maart de Menno Simonslezing verzorgen. Lahlah is sinds de landelijke verkiezingen Tweede Kamerlid voor GroenLinks-PvdA en zet zich daar in voor Justitie en Veiligheid, met de nadruk op rechtsbescherming. Een belangrijk thema, zeker ook voor de kwetsbaarsten voor wie ze zich het liefst inzet.

Lahlah: ‘In de lezing, getiteld *We hebben het over mensen*, zal ik dieper ingaan op de krachtige woorden van Nelson Mandela. Ik zal inzoomen op de fundamenten van onze samenleving en hoe we die kunnen versterken om ieder van ons te verzekeren van een leven in waardigheid en zekerheid. Welke rol spelen overheden, gemeenschappen en individuen bij het waarborgen van deze fundamentele rechten; hoe kunnen we gezamenlijk streven naar een samenleving waarin niemand wordt achtergelaten en iedereen de kans krijgt zijn of haar volledige potentieel te bereiken?’

Tevens zal ik aangeven welke concrete stappen we kunnen nemen om bestaanszekerheid te bevorderen, zoals het verbeteren van sociale voorzieningen, het aanpakken van ongelijkheid en het bevorderen van inclusieve beleidsmaatregelen. Door samen te werken en ons bewust te worden van de uitdagingen waarmee onze medeburgers worden geconfronteerd, kunnen

we een verschil maken en een samenleving opbouwen die gebaseerd is op solidariteit, rechtvaardigheid en respect voor ieders menselijke waardigheid.

Tot slot zal ik stilstaan bij de ervaringen van mensen in armoede en hoe illustratief die zijn voor bredere maatschappelijke kwesties. Juist nu, in een tijd van onzekerheid en verandering, moeten we waken over de bescherming van onze grondrechten en ervoor zorgen dat niemand wordt buitengesloten of gemarginaliseerd.’

Lahlah groeide op in Helmond, in een wijk met veel armoede en met twee ouders die niet het onderwijs hebben kunnen genieten dat bij ze paste. ‘Mijn ouders hebben daarom bij hun drie dochters het belang van onderwijs benadrukt.’

Ze studeerde ontwikkelingspsychologie in Tilburg en bleef daar vervolgens hangen. Ze werkte als Hogeschooldocent Social Work bij Avans Hogeschool in Breda en als universitair docent bij Tilburg University. Ook was ze lector Integrale aanpak kindermishandeling aan de Hanzehogeschool Groningen. In 2018 werd ze gevraagd om in Tilburg partij-onafhankelijk wethouder te worden. Daar kwamen voor haar op het gebied van bestaanszekerheid, armoede en arbeidsparticipatie veel lijnen bij elkaar. ‘Ik zag dat armoede vaak een bron van ellende was. Ik zag ook dat we met mensen omgingen vanuit een wantrouwend mensbeeld, en hoe dat mensen belemmerde in hun stappen. Iedereen verdient een waardig bestaan.’ <<

Menno Simonslezing

23 maart | 11.00 uur
toegang gratis

doopsgezinde kerk
Oudegracht 270 | 3511 NV Utrecht

Esmah Lahlah

tekst Franka Riesmeijer

In deze column duiken we in wat muziek voor iemand betekent. Ditmaal spreken we met **Colijn Buis**, organist van de doopsgezinde gemeente Utrecht.

Welk (niet-kerkelijk) lied is momenteel jouw tophit?

Domine Dominus Noster van Orlando di Lasso. Dat is een zesstemmig motet op tekst van Psalm 8. Ik vind het geweldig gecomponeerd. Het is zo prachtig hoe Di Lasso de lettergrepen, woordaccenten en betekenissen van het Latijn heeft gevolgd. De beste uitvoering is van een vriend van mij uit Italië, Simone Lo Castro. Hij zingt alle stemmen in zijn eentje in, van bas tot sopraan! En dat doet hij erg mooi, vind ik. Daarnaast luister ik graag naar Franco Battiato, de beroemde sociaal geëngageerde Italiaanse popzanger.

Welk lied uit je jeugd is nog steeds belangrijk voor je?

Toen ik tien was hoorde ik per ongeluk op de radio ineens *Bohemian Rhapsody* van Queen. Daardoor ging ik plat en dacht: wat is dit?! Die ervaring heeft de wereld van de meerstemmige koormuziek voor mij geopend. Ik vind Queen nog steeds een goede band, net als Sting en The Police trouwens. Ik ben een groot fan.

Welk lied zou jij iedere zondag wel in de dienst willen horen en meezingen?

Aller Augen warten auf dich, Herre, van Heinrich Schütz.

Wat is de mooiste zin van dit lied? Waarom raakt deze tekst je?

Aller Augen warten auf dich, Herre und du gibest ihnen ihre Speise zu seiner Zeit.

Du tust deine milde Hand auf und sättigst alles, was da lebet, mit Wohlgefallen.

De laatste zin: de milde hand, goed voor alles wat leeft, *mit Wohlgefallen*... Ik hou van de enorme zachtheid, en tegelijkertijd het overal-er-zijn-voor-alles-wat-leeft dat de tekst uitdrukt. En het *Wohlgefallen* natuurlijk!

Is het een melodie die we allemaal zo meezingen, of moet die geoefend worden?

Het lied kan a capella gezongen worden (zonder begeleiding), wel het liefst vierstemmig natuurlijk! Misschien zijn het Duits en de korte nootjes van de tweede regel wel lastig voor ongeoefende zangers.

Maar met een beetje oefening komt het zeker goed! <<

beeld

Community Peacemaker Teams (voorheen Christian Peacemaker Teams) dient de geweldloosheid.

CPT onstond in de jaren 80 in doopsgezinde kringen en is radicaal, inclusief en principieel geweldloos. Wel wordt onderscheid gemaakt tussen pacifisme en passiviteit. Dat wil zeggen dat CPT het gebruik van geweld zo veel mogelijk vastlegt en niet schrikt van dreigementen of gevangenneming.

Door letterlijk geweldloos aanwezig te zijn kunnen instanties en hulporganisaties hun werk doen. Zo zetten de teams zich in voor rechtvaardige vrede. Vrijheid is verbonden met diegenen die onderdrukt worden. Voordat zij volledig vrij zijn, zijn wij dat ook niet.

De foto's zijn in 2021 genomen op Lesbos, waar een CPT-delegatie zich onder meer inzette in het afgebrande kamp Moria.

foto onder: Wikicommons | foto boven: International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies

Muziek is een belangrijk onderdeel van ons leven. Liedjes die je doen denken aan belangrijke momenten van je leven, samen zingen in de kerk, muziek waar je kippenvel van krijgt.

Een levende geschiedenis die ons uitdaagt

tekst Alex Noord

In deze tijd worden we geconfronteerd met hoe levend geschiedenis kan zijn.

Slavernij

Geschiedenis gaat niet alleen over min of meer afgesloten gebeurtenissen uit het verleden. De betekenis ervan strekt zich maar al te vaak uit tot het heden. In herinneringen die bewaard worden, in verhalen die worden verteld, in de glorierijke roem van een rijk verleden – en evenzeer in de zwarte bladzijden van het bestaan.

Vorig jaar maakte koning Willem-Alexander excuses voor het Nederlandse slavernijverleden. Een schandvlek in de Nederlandse geschiedenis die zich niet zomaar laat wegpoetsen. Al was het maar omdat de herinnering levend wordt gehouden door de nazaten van de slaven van toen. Wat betekent het als de grootmoeder van je oma slaaf is geweest in Suriname? Wat doet het met een mens te weten dat je voorouders eens als marktwaar werden

verhandeld? Dat ze huid tegen huid in het ruim van een schip vanuit Afrika werden vervoerd naar een ander werelddeel? De vernedering, de persoonlijke onvrijheid, het harde werken, de dienstbaarheid die bij een slavenbestaan hoort.

De Raad van Kerken in Nederland had al eerder gemeend dat excuses op zijn plaats waren. De Raad schreef een brief waarin ze de nazaten van de toenmalige slaven excuses aanboden voor de pijn eens aangedaan. Want, zo stelde de Raad, was de slavernij niet ook een product van een bepaalde manier van omgaan met de bijbel, alsof slavernij zomaar goed te keuren was met een verwijzing naar dit aloude boek?

Het is goed dat dit alles nu aan het licht komt en niet onbesproken blijft. Niet alleen met het oog op het verleden, maar ook met een

blik naar het heden. Beseffend dat slavernij ook vandaag de dag nog in allerlei varianten voorkomt, zelfs in eigen land: de slavernij van gedwongen prostitutie of van kinderarbeid. Mensen die werken op de laagste treden van de maatschappelijke ladder, veelal slecht betaald voor vies en gevaarlijk werk. Vluchtelingen die persoonlijke vrijheid moeten ontberen en een gemis aan rechten kennen. Misschien hebben we vandaag de dag andere woorden gevonden om aan te duiden welke plaats iemand inneemt in de hiërarchie van een samenleving of bedrijf. Maar zeg niet dat we slavernij nu niet meer kennen. Knechting en knechtschap zijn van alle tijden.

Hoe zit dat in de bijbel? Wat zegt de bijbel over slavernij? Allereerst valt op dat je nergens in de bijbel een onomwonden verbod op slavernij kunt aantreffen. Dat is

wellicht een vreemde ontdekking, maar in de gehele oud-oosterse wereld was slavernij een volstrekt normaal verschijnsel. De bijbel staat dan ook vol met verhalen over heersers en slaven, over bazen en ondergeschikten. Wél zijn er allerlei bepalingen die ervoor moeten zorgen dat het lot van slaven wordt verlicht en dat de rechten van slaven (zo ze die al hadden) worden beschermd.

Eén van die bepalingen kom je tegen in de tien geboden uit Exodus. Daarin staat dat de zevende dag een rustdag is, gewijd aan de Heer, en dat er niet gewerkt mag worden. Dat geldt voor u, zo staat er dan, maar óók voor uw slaven en slavinnen; voor uw vee, maar ook voor de vreemdelingen die bij u in de stad wonen. Het gebod de sabbat, de rustdag, te vieren geldt dus voluit: aan eenieder is de rustdag gegarandeerd.

Maar er is met de tien geboden nog iets anders aan de hand. Want helemaal aan het begin van de tien geboden spreekt God deze woorden: 'Ik ben de Heer, uw God, die u uit Egypte, uit de slavernij heeft bevrijd.' De God van het Oude Testament wordt hier in de eerste plaats aangeduid als een bevrijder-God. God is kenbaar omdat hij van onvrije mensen, vrije mensen heeft gemaakt. De geschiedenis van God en mensen is een bevrijdingsverhaal. Voor Israël is dat de kern van het geloof. God werd en wordt het meest ervaren – het meest dichtbij beleefd – in de Exodusgeschiedenis, het verhaal van de uittocht en de bevrijding uit het slavenbestaan in Egypte. Dat is de eerste inzet van de tien geboden. Onthoud dat goed: 'Ik ben de Heer, uw God, die u uit Egypte, uit de slavernij heeft bevrijd.'

Wat leert het Nieuwe Testament over dit onderwerp? Ook daar

kunnen we eenzelfde lijn ontdekken. Het meest ingrijpend kunnen we dat teruglezen bij Paulus, in een sleuteltekst van het Nieuwe Testament, woorden uit de Galatenbrief: 'Want door het geloof en in Christus Jezus bent u allen kinderen van God. U allen die door de doop één met Christus bent geworden, hebt u met Christus omkleed. Er zijn geen joden of Grieken meer, slaven of vrijen, mannen of vrouwen – u bent allen één in Christus Jezus.'

We kunnen ons wellicht niet meer zo goed voorstellen hoe revolutionair dit bericht van Paulus was in het toenmalige Romeinse Rijk waar iedereen een nauwkeurig bepaalde positie had. En laten we wel zijn: waarschijnlijk bestond zelfs meer dan de helft van de bevolking toen uit mannen en vrouwen die afhankelijk waren van hun 'heer'. Werkelijk vrij was slechts een kleine bovenlaag; veruit in de meerderheid was de groep die in bijna alles afhankelijk was van anderen. Zij moesten zogezegd genadebrood eten, de hand ophouden, zich voegen naar de grillen van hun heer en meester.

Toch bestonden in die tijd ook onder slaven rangen en standen. Het leven van de meesten beantwoordde vermoedelijk aan het beeld dat wij over het algemeen van een slavenbestaan hebben:

hard werken als lijfeigene voor een heer of baas die alles over hem of haar te zeggen heeft. Maar dat gold niet voor alle slaven. Sommigen droegen grote verantwoordelijkheden. Ook zij waren lijfeigenen, maar dat verhinderde niet dat zij in opdracht van hun heer op reis konden gaan om in andere steden belangrijke handelscontracten af te sluiten. Ook in het slavenbestaan had je gradaties van mensen die het beter of slechter getroffen hadden.

Paulus is echter radicaal. Hij staat een nieuwe gemeenschap voor waarin het er niet meer toe doet wie of wat je bent, wat je maatschappelijke status is of je rol in de samenleving. Je bent allen één in Christus, verkondigt hij. Of je nu man bent of vrouw, slaaf of vrije, jood of Griek, je maakt allen deel uit van dat ene lichaam. Er is een absolute gelijkheid tussen de verschillende leden van dat lichaam. 'In Christus zijn' betekent voor Paulus een bevrijdend nieuw gegeven. En Paulus opent breed de deur. Ieder is welkom in de ene gemeenschap van Christus, iedereen is volkomen gelijkwaardig. Het was en is de revolutionaire boodschap van het christelijk geloof. Het is bijna wonderlijk dat die boodschap niet helderder voor het voetlicht gebracht kan worden. Nog steeds is het een uniek bericht. <<

Geloofsopbouw en solidariteit

Oude wijn in een nieuwe zak?

tekst Hermine Dekkers

Sinds 1 januari is er een nieuwe instelling in doopsgezind Nederland: de Stichting Doopsgezinde Geloofsopbouw en Solidariteit (DGS).

Nu ja, nieuw... Twee oude bekende instellingen, de Doopsgezinde Zending en de Gemeenschap voor Doopsgezind Broederschapswerk, zijn gefuseerd. De doelstellingen lagen in elkaars verlengde en de nieuwe organisatie heeft minder administratieve rompslomp, zodat alle energie naar de projecten in binnen- en buitenland kan gaan. Maar is er nu alleen een nieuwe verpakking? Alle reden om eens in gesprek te gaan met twee medebestuurders: Marijn Vermet, voorzitter en al jaren actief in de Doopsgezinde Zending, en helemaal nieuw in het bestuur: Iris Speckmann.

Marijn, je gaat volgende maand naar Tanzania. Wat ga je daar doen?

'Half februari gaan Christien Duhoux-Rueb, Corine Duhoux

en ik inderdaad naar Tanzania. Op verzoek van de vrouwenorganisatie van de Tanzaniaanse mennonieten, die enthousiast was over de workshops die Jelle Waringa in 2021 heeft gegeven. Recent hebben de Tanzaniaanse vrouwen de mogelijkheid gekregen om *deacon* te worden in de geloofsgemeenschappen. Mede vanwege dat heugelijke feit verzorgen we daar theologisch onderwijs aan zo'n 250 vrouwen.

De cursusdagen die we aanbieden zijn divers van opzet. Onze belangrijkste aandacht gaat uit naar de uitleggeschiedenis van enkele bijbelverhalen waarin vrouwen een belangrijke rol spelen. Daarnaast is er ook aandacht voor leiderschap. De opzet van de cursusdagen is dialogisch; we beginnen met de ervaringen en de uitleg

van de Tanzaniaanen en zo leren we van elkaar.

Ook is het de bedoeling het contact met het seminarium van de Tanzaniaanse mennonieten te verdiepen. De DGS subsidieert de studie van een aantal studenten daar. Ik hoop de studenten te ontmoeten en ben benieuwd naar hun studieprogramma. En ik hoop van hen te horen welke Afrikaanse theologen zij inspirerend vinden. Zelf ben ik geboeid door de manier waarop ze omgaan met de religies van hun voorouders.'

Er is een nauwe samenwerking met Doopsgezind WereldWerk bij dit werk in Tanzania. Hoe ervaar je dat?

'Het werk van DGS en WereldWerk vult elkaar prachtig aan. WereldWerk legt het hoofdaccent op praktische hulp en vrede, DGS op

educatie en uitwisseling van gedachten. Je merkt dat de doelstelling van onze organisaties voor de Tanzaniaanen nauwelijks uit elkaar te houden is. Ik denk dat dit geldt voor meer partnerorganisaties. Laat ik voor nu zeggen dat het goed is dat we op de hoogte zijn van elkaars projecten, en waar mogelijk samen optrekken. In Tanzania zijn we dus bezig met educatie, maar ook in Nederland wil DGS mensen toerusten.'

De activiteiten die door de GDB werden verzorgd – bijbelstudie-materiaal, retraites, lekenprekerscursussen – hebben allemaal te maken met toerusting. Dus educatie van gemeenteleden, terwijl het seminarium predikanten opleidt. Daarom is er intensief gesproken tussen DGS en het seminarium. Dat leidde tot een doperse educatiedag in augustus vorig jaar. Daar kwam men tot de conclusie dat er behoefte is aan doperse basiseducatie. Want hoe vertel je als gewoon gemeentelid aan vrienden of collega's wat het betekent om doopsgezind te zijn?'

Iris, jij bent nieuw in het bestuur en kunt dus met een frisse blik naar onze activiteiten kijken. Je gaat je vooral met Midden-Amerika bezighouden. Wat drijft jou?

'Ik moet bekennen dat ik altijd wat kritisch stond tegenover 'zending', althans als het gaat om een reis naar een ander werelddeel en daar het bijbelwoord brengen. En ik ben niet de enige die daar kritisch tegenover staat. Ik ben dan ook blij dat er in formulering van de missie van de Doopsgezinde Zending een paar zinnen staan met treurnis; over hoe zending in het verleden vaak is gepaard gegaan met kolonialisme en betweterij. Zelf word ik vooral gedreven door nieuwsgierigheid: wat leeft er bij

Goed luisteren is cruciaal

de ander, hoe beziet zij de wereld, wat kan ik leren van de ontmoeting? Zending zou volgens mij vandaag de dag vooral uit moeten gaan van spirituele wederkerigheid.

Toen ik vorig jaar met Jaap Schiere van WereldWerk in Guatemala verschillende Midden-Amerikaanse groepen ontmoette, vond ik het belangrijk eerst maar eens present te zijn en goed te luisteren. Hoe leven deze mensen vanuit hun geloof? Hoe helpt dat hen het hoofd te bieden aan de problemen die ze tegenkomen – armoede, politieke instabiliteit, de grote ecologische dreigingen? Ik denk dat zulk luisteren cruciaal is voor een goede onderlinge relatie, en dat dat bovendien het meest oplevert voor onszelf en de zendingsorganisatie op dit moment.

Want we hebben in onze sterk gesecculariseerde context moeite om het christelijk geloof en christelijke navolging op nieuwe manieren te verstaan. Waar raakt hun hoop onze hoop, in de wereld van nu die kampt met allerlei vormen van geweld en ellende? Er valt in de ontmoeting dus minstens zoveel te halen als te brengen.'

Wat zijn jouw ideeën over hoe we doopsgezinde gemeenten in Nederland enthousiast kunnen krijgen voor ons werk?

'Ik geloof dat iemand van de Zending al betrokken is bij de communicatie, maar ik zou het leuk vinden zo nu en dan eens een mooi stuk te schrijven voor de nieuwsbrief of de site!' <<

Hermine Dekkers is secretaris van de Stichting DGS

Meer informatie: stichtingdgs.nl

OPERA

overrompend
Doperse voorman/terrorist*'Wij zijn het volk!'*

In de foyer wordt het meestal wat elitaire operapubliek opgeschrikt door een man met megafoon op een kistje, die ons oproept het niet langer te pikken en in opstand te komen. Een roep die fors beantwoord wordt, lacherig of fanatiek. De opera die we gaan zien vertelt het verhaal van de door de wederdopers verwachte komst van het Godsrijk te Münster, en vooral van zijn belangrijkste leider: Jan van Leyden. Een verhaal van terrorisme en radicalisering dat van alle tijden is, waar de makers ons deelgenoot van willen maken. En inderdaad, juist tussen lacherigheid en fanatisme (waar sta ik?) in, zou ik me zo bij de Capitoolbestorming kunnen wanen. Een bijzondere ervaring, want ik hou én niet van opera én niet van Bach. Daarom brengt de situatie mij meer vervreemding dan dat ik

er deel van word. Kan ik radicaliseren?

De voorstelling, de show, is overweldigend. Met heel veel emotie, die mij de gekte van het verhaal laat zien. Ik twijfel of ik dit wel als deel van mijn geschiedenis wil! Mijn gezelschap, Bach-liefhebber tot in zijn tenen, vindt de vervreemding in de bekende passieklanken, die niet Jezus' doodsgang begeleiden maar de terrorist Jan van Leyden. Een toneelspeeler-koning of iemand die werkelijk geloofde in waartoe hij het volk aanzette? Deze mix van emotie en historiciteit, van dichtbij en verweg, is intens. Het neemt gevoel en verstand totaal in beslag. Ik vond het uniek!

Vergeet vooral niet eerst de bijbehorende podcast van Max Bogaard te beluisteren. Beleef het en laat je overrompelen.
Geert Brüsewitz

De Apocalyps – de opera die Bach nooit schreef. Opera2day en de Nederlandse Bachvereniging. Nog te zien t/m 11 juni, www.opera2day.nl

BOEK

lezen
Kinderspel

De makers van de boekenserie *Vos en Haas*, Sylvia en Khing, zijn een perfect duo. Ik dacht altijd dat Khing's mans achternaam is, maar dat blijkt anders in elkaar te zitten. Zijn achternaam is Thé, zijn generatiennaam Tjong en zijn voornaam Khing. Zo zijn de Chinese gebruiken. Koning van illustreren is hij zeker. En Vanden Heede is een kei in schrijven. Daarin is ze een nieuwe weg

ingeslagen. Vroeger schreef ze boeken voor het eerste leesniveau in het basisonderwijs. Aan het eind van de basisschool is het de bedoeling dat je het achtste en laatste niveau hebt gehaald. Maar ze vond het vervelend dat er zoveel druk zat op het behalen van eerste niveau en wilde graag een boek schrijven dat vooral leuk is om te lezen. Daar heeft ze een oplossing voor gevonden. Dit boek begint met woorden die horen bij het eerste leesniveau. Dan, als het lezen goed gaat en het lezertje nieuwsgierig is naar de rest van het verhaal, worden de woorden stiekem langer en moeilijker.

De kracht van het goede woordgebruik maken dit boek, samen met de prachtige tekeningen, tot een absolute aanrader. Al 25 jaar zijn de humoristische boeken over Vos en Haas dé ideale boeken voor beginnende lezers. Het eerste boek van Vos en Haas won meteen zes prijzen, waaronder de Jonge Gouden Uil. Met vertalingen in veertien landen groeiden de boeken van dit fantastische duo uit tot echte klassiekers. Het nieuwste deel heet

Vos en Haas – Waar is het cadeau?
Ook dit is weer een feest om (voor) te lezen.
Nienke Opmeer

Vos en Haas – Waar is het cadeau?
Sylvia Vanden Heede, ill. Thé Tjong-Khing, uitgeverij Lannoo, € 16,99

intiem

Gesprek met God

De bundel met gedichten en gebeden van Janneke Nijboer, *Op vleugels van verwondering*, zal iedereen in huis willen hebben voor diensten, vieringen, pastorale gesprekken, openingen van vergaderingen of voor eigen verdieping. Het voelt bijna als te intiem om te lezen, de manier waarop Janneke haar gesprek met God voert: open en eerlijk, in vreugde en verdriet. Enerzijds is dit een prachtig persoonlijk werk, anderzijds is het een naslagwerk met gedichten verdeeld per thema. Achterin is een register met genres, bijbelteksten, periodes in het kerkelijk jaar en motieven.

In het voorwoord wordt de lezer expliciet opgeroepen om niet alleen de gedichten en gebeden te gebruiken, maar ook om ze zich eigen te maken. God wordt aangesproken met 'Jij', maar ieder kan zich vrij voelen om andere voornaamwoorden te gebruiken. Het is een boek waarin geloof en de gewone wereld in elkaar overlopen, waardoor de gebeden dichtbij veel mensen zullen staan. Voor mij persoonlijk is dit boek vanaf nu het standaardwerk om naar te grijpen.

Franka Riesmeijer

Op vleugels van verwondering,
Janneke Nijboer, uitgeverij Kok
Boekencentrum, € 20,-

los verband
Identiteitsqueeste

De gouden weg naar Samarkand is als een veelkleurige quilt. Kleurige lapjes gerangschikt tot een ogenschijnlijk willekeurig patroon. Pas als je verder uitzoomt zie je de subtiele samenhang, en het patroon waarmee de deken is doorgepit: vragen naar identiteit, historisch eigenaarschap, toeval, leiding, lot. Samatar verhaalt over een reis in de voetsporen van De Grote Trek, één van de in Nederland minder bekende bladzijden uit de mennonitische geschiedenis. Volgelingen van de prediker Claas Epp jr. – later profeet en zelfs Gods Tweede Zoon, het vierde deel van de heilige eenheid – trokken in navolging van zijn visioenen vanuit Oekraïne naar Oezbekistan. Met kleurrijke woorden en soepele zinnen verbindt de auteur fragmenten van deze reis en histo-

rische verhalen met haar eigen familiegeschiedenis. Samatar stamt van moeders zijde af van deze groep. Haar vader is een eerste generatie mennoniet uit Somalië. Deze achtergrond geeft Samatar overtuigende scherpte als ze vraagt naar wat nu eigenlijk een mennoniet is. Wanneer hoor je erbij en wanneer niet en wat dóet dat met jou, met je omgeving? Is het gedeeld geloof? Afstamming – de *mennonite game*? Wat doet kleur? Cultuur? Context? Belangrijke vragen die vaker gesteld zouden moeten worden, en die hier juist door het terloopse meer diepte en noodzaak krijgen. Tegelijkertijd vermijdt Samatar echte antwoorden, zelfs haar eigen. Het blijft een warme deken, die quilt van verhalen, anekdotes, geschiedenis. Soepel, plezierig, kleurrijk... in een nét iets te los verband.
Wieteke van der Molen

De gouden weg naar Samarkand. Hoe ik mezelf vond op een reis vol toevalligheden, Sofia Samatar, uitgeverij Mozaiek, € 23,99

De druppels bij de besproken items geven de waardering van de recensent weer. Die kan uiteenlopen van één druppel (niet best), tot vijf druppels (uitstekend).

‘Zonder hoop word je apathisch en doe je niets meer. Als we allemaal niets meer doen, zijn we allemaal gedoemd.’

– Jane Goodall, Wintergasten | VPRO, 2 januari 2023

Licht

tekst Yko van der Goot

‘Vind je lichtpuntje en durf te hopen.’
Een aanmoediging aan ons allemaal,
van SIRE – Stichting Ideële Reclame.

eigen scepsis toen evangelische christenen in de jaren tachtig een campagne voerden onder het motto: ‘Er is hoop’. De website bestaat nog: *erishoop.nl*. ‘Vanuit onze passie voor mensen verlangen wij ernaar dat jij, en met jou elk mens, leeft met hoop. Daarom willen wij anderen inspireren om hoop te zoeken, te vinden en te delen. Samen kunnen we elkaar hoop geven. Samen, zodat jij niet alleen hoeft te zijn in situaties van hopeloosheid, onrust en wanneer het leven uitzichtloos lijkt.’
Mooi toch? Maar ik vond het destijds nogal zweverig.

En toch. We kunnen niet zonder hoop. Het vorige nummer van Mondig stond vol verhalen van hoop. Hoewel. Nadat ik het verhaal van Tea G. Rienksma over Israël gelezen had, en dat van Sophia Mons over Palestina, was er weinig hoop over. ‘De oplossing is nog heel ver weg’, zegt de Israëliëse vrouw. De Palestijn vreest dat de situatie nog erger zal worden voor hem en zijn kinderen. In beide verhalen spreken mensen hun ernstige zorgen uit, ieder vanuit een eigen perspectief. Maar ik moet diep gaan om er hoop uit te putten. Want hoe kom je uit die vicieuze cirkel van haat, wraak, geweld?

Er is nog een droom: dat de haat overwonnen zal worden. Dat mensen elkaar blijven zien als mens, elkaar ondanks alle tegenstellingen respecteren en met elkaar in gesprek blijven. Misschien schuilt het geheim van die hoop in ‘de kleine goedheid’. De joodse filosoof Emmanuel Levinas bleef geloven in de wonderlijke kracht van de eenvoudige, onspectaculaire goedheid in het dagelijks leven. Die valt buiten elk systeem, elke religie, elke organisatie. ‘Het zijn gewone mensen, simpele zielen, die haar verdedigen en ervoor zorgen dat ze zich telkens weer herpakt, ook al is ze volstrekt weerloos tegenover de machten van het kwaad.’

Ondanks alle verschrikkingen die mensen hebben teweeggebracht, houdt de kleine goedheid stand. Kwetsbaar, maar veerkrachtig. Ze komt telkens weer overeind, zoals een platgetrapt grassprietje zich weer opricht. Het is misschien een ‘dwaze goedheid’, maar ze is tegelijk het meest menselijke in de mens. ‘Ze wint nooit, maar wordt ook nooit overwonnen.’¹³

En ik denk aan de vraag van een Palestijn uit Ramallah: ‘We zitten in een donkere tunnel... maar is er licht aan het einde?’
Je weet het niet, maar je blijft het hopen, tegen de apathie en de machteloosheid in. <<

foto Groninger museum

tekst Franka Riesmeijer

Voorbij trots of schaamte

Lieuwe Jongsma is conservator bij het Groninger Museum. Daar zette hij de expositie *Bitterzoet erfgoed* op, over het slavernijverleden van Groningen.

Ook schreef hij zijn afstudeerscriptie over dit onderwerp: de sporen van het koloniale- en slavernijverleden in Groningen. *Mondig* spreekt met hem over de invloed die dit verleden vandaag de dag heeft.

Ik studeerde geschiedenis en vond eigenlijk alles interessant. Ik volgde onder meer de vakken niet-westerse geschiedenis, regionale geschiedenis, economische- en cultuurgeschiedenis. Voortdurend had ik het gevoel dat ik geen richting had. Hoe kon ik me specialiseren zolang ik alles interessant vond? Bij het vak *Historians and the Violent Past* kwam het slavernijverleden ter sprake en daarin kwam alles samen. Dat vak ben ik gaan volgen vanwege mijn opa, die in Nederlands-Indië heeft gewoond. Het slavernijverleden valt zowel onder regionale geschiedenis als onder wereldgeschiedenis, en bevat natuurlijk economische en culturele aspecten; alles zit erin. Maar er is weinig onderzoek naar gedaan, zeker naar de regionale invalshoek.’

Niet veel mensen zullen aan Groningen denken bij het slavernijverleden. Toch was dat er ook bij betrokken?

‘Zeker! Sterker nog: bij de behandeling van het slavernijverleden merk je dat de lens waardoor mensen ernaar kijken meer bepaald wordt door het heden dan door de geschiedenis. Daardoor wordt gedacht dat het iets is van de Randstad, terwijl de Randstad toen niet eens bestond. Amsterdam was weliswaar de grootste participant in de slavernijhandel, en daarna Middelburg, maar dan volgde al vrij snel Groningen. Zeker in het begin was dat geweest de derde grote participant. Dat is logisch, want Groningen was een tijdlang de derde zeehandelshaven van Nederland. Het was een stadstaat in het Noorden die graag een belangrijke machtspositie wilde hebben.’

Groningen had een eigen kantoor van de WIC, de West-Indische Compagnie. Er waren vijf kantoren in Nederland, waaronder dus deze kamer Stad en Lande in de stad Groningen. Normaal gesproken zou het archief van die compagnie de belangrijkste bron zijn. Maar dat archief is verbrand. De laatste secretaris heeft het meegenomen naar zijn huis in Paterswolde en dat daarmee warmgestookt. Heel jammer, maar dat archief is er niet meer. Daarom moeten we voor bronnen op allerlei andere plekken kijken. Stadsbestuur, provinciebestuur, archieven van kasteelheren – daar vind je uiteenlopende bronnen. En die variëren van echte overheidsbronnen met argumenten om te investeren, tot een persoonlijk verzoek tot verkoop. De meest bijzondere bron is een boek

Lieuwe Jongsma
– foto Christopher Smith

1 *HP/De Tijd*, 16-01-2024
2 David Brinks, *Marketingfacts*, 16-01-2024
3 Roger Burggraave, *Geen toekomst zonder kleine goedheid. Naar genereus samenleven in verantwoordelijkheid vanuit Emmanuel Levinas*, Antwerpen/Heeswijk 2020

En pleidooi voor hoop in een donkere tijd en een ontredderde wereld. De campagne was meteen voer voor cynici. ‘Wie bedenkt deze ellende’, vroeg Tessa Sparreboom zich af onder de kop ‘Stichting Infantiele Reclame’.¹ En vanuit de marketinghoek klonk: ‘Alles aan deze campagne is enorm goed bedoeld en feitelijk klopt de boodschap. Maar toch trek ik het voor geen meter. Het is alsof je tegen iemand die depressief is zegt dat diegene gewoon aan leuke dingen moet denken. En vervolgens vind je het dan gek dat die persoon daar niets aan heeft.’²

Het leek mij logisch de campagne van SIRE volmondig te steunen. Maar ik herinnerde me plotseling mijn

‘Dan weet je als historicus: dit gaat over slavernij’

genaamd *Het Memoriaal*, van Lucas Trip die burgemeester was van Groningen. Daarin hield hij de financiën bij, ook van de WIC. Nog interessanter is het andere gedeelte van het boek. Lucas Trip had het voor de helft beschreven, en decennia later heeft een kleinzoon van hem het lege gedeelte gebruikt voor zijn eigen aantekeningen. Die gaan over een plantage in Suriname, genaamd *Rak a Rak*. In dat gedeelte van het boek is de hele correspondentie met het lokale bestuur van de plantage bijgehouden: een bijzondere inkijk in hoe Groningers rechtstreeks betrokken waren!’

Zijn er ook bronteksten waarvan je moest bijkomen? Die zo ontmenselijkend zijn dat je er naar van wordt?

‘Wrang genoeg niet zoveel, en dat is juist vanwege de Groningse invalshoek. De Groningers hebben het verhaal al behoorlijk schoongepoetst; ze hielden zich niet zo graag bezig met de nare aspecten. Je vindt hier vooral vermeldingen van geld, van plantages, van waren, niet zozeer het menselijke verhaal. Het koloniale gedeelte daarentegen, dus

de verhalen uit Suriname of Indonesië waar de slavernij plaatsvond: daar vind je de gruwelijkheden. Er zijn in koloniale bronnen wel vermeldingen van Groningers, ook voor wat betreft gruwelijke dingen. Maar aan de Groningse kant is het perspectief echt gericht op winst, dus ging het niet zo expliciet over uitbuiting en zweepslagen. Er wordt zelfs zelden gesproken over mensen die verhandeld werden. Daaruit kun je dan wel destilleren dat het ook over slaven gaat. Plantages worden genoemd, de WIC of de VOC worden genoemd, de factorijen in Bengalen – en dan weet je als historicus: dit gaat over slavernij.’

Is er sprake van zelfcensuur, dat ze de slavenhandel niet noemen?

‘Dat weet ik eigenlijk niet, maar ik denk het niet. Ze hielden zich er niet zo mee bezig. Ze waren vooral bezig met de goederen, de winst, en belangrijker nog: het prestige. Zelfs toen de handel nog niet winstgevend was investeerden mensen daar met veel enthousiasme in, omdat het gepaard ging met prestige. Als je niet deelnam aan de WIC was je een tweede-

slavernijverleden

rangs provincie. Sterker nog, een paar van de duidelijkste sporen van slavernij in Groningen betreffen het pronken ermee. Mensen zetten het op hun grafsteen. ‘Curator van de universiteit, burgemeester van Groningen, bewindhebber van de WIC’. Men vond het belangrijk, schaamde zich er niet voor. Juist daarover ging de tentoonstelling *Bitterzoet erfgoed*: het pronken. Bijvoorbeeld in portretten met zwarte bedienden erbij, om hun betrokkenheid bij slavernij te laten zien.

Waren de doopsgezinden betrokken bij slavernij?

‘In Groningen heb ik geen doopsgezinde link kunnen vinden, maar dat is tegelijkertijd veelzeggend. De doopsgezinden waren rijk in die tijd, en de rijkste mensen, de elite, participeerde wel degelijk in de slavernij. Waarom de doopsgezinden dan niet? Ik denk dat zij er in Groningen actief buiten gehouden zijn; dat deelname aan de WIC werd voorbehouden aan de gereformeerde elite. Er was geen sprake van ethische of morele bezwaren, want in andere delen van het land deden ze gretig mee. Wel was er ook iemand als Martien Douwes Teenstra, een abolitionist uit de 19e eeuw. Hij was geboren in Ruigezand in het westen van de provincie. Als ambtenaar vertrok hij naar Nederlands-Indië, daarna naar Zuid-Afrika en Suriname. Op al die plekken was hij getuige van slavernij. Na terugkomst schreef hij een boek over de misstanden rond de slavernij, mogelijk het meest invloedrijke abolitionistische boek van zijn tijd. Hij was doopsgezind.’

Voor jou is ook de herinneringscultuur belangrijk en de rol daarvan in het heden.

Hoe vind jij dat in het onderwijs over de slavernij wordt gesproken?

‘Ik vind dat het teveel gaat over trots en schaamte. Het probleem

is dat we nog steeds de invloed ondervinden van de ‘vaderlandse geschiedenis’. Vanaf de 19e eeuw was het doel van geschiedenis- onderwijs het vormen van de Nederlandse identiteit. Met andere woorden: jou te leren wie jij als Nederlander bent en waar je trots op moet zijn. Tegenwoordig is het de bedoeling dat geschiedenis- onderwijs ons helpt de wereld te begrijpen. Maar sommige mensen zijn vermoed ik nog blijven hangen in die geschiedenis voor identiteitsvorming, en verbinden hun eigen trots en schaamte daarmee. Dat is voor wat betreft het slavernijverleden contraproductief. Veel mensen hebben het idee dat we met de slavernijdiscussie Nederland onderuit halen en schaamte aanpraten. Terwijl je die geschiedenis moet kennen om het heden te begrijpen. Ik vind dat het minder moet gaan over trots en schaamte, en meer over erkenning en het boven tafel halen van de hele geschiedenis. En die is genuanceerd. Je moet het hele verhaal zien, erkennen wat er gebeurd is en wat de doorwerking daarvan is, en dat dan voor zover mogelijk rechtzetten.’

Hoe doen we dat?

‘We moeten bekijken wat de doorwerking van het slavernijverleden is. Bijvoorbeeld de huidige ongelijkheid. Witte mensen hebben in Nederland andere kansen dan zwarte mensen – daar kun je wat aan doen. Racistische tradities, beelden of uitdrukkingen – daar kun je wat aan doen. Probeer ieder aspect recht te zetten. Goede scholing is daarvoor een begin. Ook: zorg ervoor dat je de oude koloniale relaties, die in het Koninkrijk der Nederlanden nu nog heel scheef zijn, rechtekt. Zo zijn er Nederlandse gemeenten waar lagere uitkeringen toegestaan zijn. Het is zelfs zo dat je bepaalde

‘Zwarte bediende als statussymbool’

rijkssubsidies niet kunt aanvragen vanuit overzeese gemeenten.’

Als conservator heb je een eigen rol in de scholing die je noemt. Bij Bitterzoet erfgoed ging het niet alleen om historische objecten, maar ook om moderne bijdragen. Welke rol heeft kunst voor onze omgang met het verleden?

‘Kunst is expliciet een middel. *Bitterzoet erfgoed* was een historische tentoonstelling, maar dat soort tentoonstellingen eindigt vaak dáár waar de bronnen stoppen. In dit geval waren de bronnen door witte mensen gemaakt; er zijn maar heel weinig bronnen van de slaafgemaakten zelf. Dan kun je zeggen: we vertellen enkel het witte verhaal. Maar dat wilden we juist niet. Daarom hebben de auteur Vamba Sherif gevraagd een speculatieve geschiedenis te schrijven. Hij heeft op basis van historisch onderzoek beschreven wat waar zou kunnen zijn.’

Bij een aantal ‘portret van deze figuur’-schilderijen wordt de zwarte bediende niet genoemd, niet erkend als mens en behandeld als object. Hij is een statussymbool, net als de piano op de achtergrond. Wij wilden deze mensen hun menselijkheid teruggeven door ze een verhaal te geven. Vamba’s verhaal omarmde als het ware de schilderijen in de zaal; er stond steeds een pagina uit zijn speculatieve dagboek om het schilderij heen. Zo riepen we de bezoekers op empathie te voelen voor de zwarte persoon in het schilderij. Want als je wordt afgebeeld als object, gaan mensen je ook zien als object. Dat hebben we proberen recht te zetten.’

Kunst is dus een manier om het slavernijverleden bespreekbaar te maken?

‘Wat is kunst? Kunst is wat mij betreft materie geworden filosofie, of een boodschap. Kunst kan hetzelfde bereiken als een boek, maar dan op een intuïtiever niveau. Vamba heeft mensen een verhaal geven waar historici dat niet kunnen, en dat is een begin van het gesprek. En dat zou dus niet om trots of schaamte moeten gaan, maar om het zien van de hele geschiedenis zonder een deel ervan te verzwijgen. Je merkt vaak dat de loopgraven al gegraven zijn voordat het gesprek begonnen is. Daardoor voeren mensen geen echt gesprek meer. Niet met de mensen met wie ze dat juist zouden moeten voeren.’ <<

Fridericus Carolus de Hosson – Portret van Barak Houwink, ca. 1780
Veenkoloniaal Museum

Uitvoerder van een Goddelijk Plan

Dienaar van de Heer

tekst Wieteke van der Molen

Woorden hebben kracht. Veel meer kracht dan mensen zich soms bewust zijn.

Vooral als ze worden vastgelegd, zwart op wit. Want ergens, zodra ze vastgelegd zijn, vormen ze een eigen entiteit. Zelfs binnen een verhaal staan ze op zichzelf. Want zodra ze zwart op wit staan kun je ze uit hun verband halen, citeren, verdraaien, uitvergrooten, samenvatten enzovoort. Woorden zijn weerloos, op zichzelf. Weerloos en oneindig krachtig tegelijk.

Hier is mijn dienaar, hem heb ik uitgekozen, hem heb ik lief, in hem vind ik vreugde...

Weerloze woorden. Zich van geen kwaad bewust. Niks mis mee. Mattheus 12:18ab. Lieve woorden zelfs, al zijn ze wat pompeus misschien. En toch. Het zijn niet zomaar woorden, al lijkt dat zo. Mattheus citeert hier Jesaja 42:1ab, en in één klap wordt degene waar hij deze woorden op toepast – Jezus – losgemaakt uit zijn eigen tijd en geschiedenis. Door één citaat klinken er ineens eeuwen aan kracht, macht,

verwachting en interpretatie mee in alles wat hierna nog over Jezus geschreven wordt door Mattheus. Jezus is niet zomaar een rondzwervend charismaticus, (op)volger van Johannes, nee. Hij is de dienaar van de Heer.

Nu is 'dienaar van de Heer' een eerbiedwaardige term. Niet zomaar een eretitel. Vooral Mozes wordt zo genoemd en dan ook nog in een zeer beperkt aantal bijbelboeken. 'Mozes, dienaar van de Heer' is daar een eretitel die aan geeft hoe uitzonderlijk de positie van Mozes was, en hoe bijzonder zijn band met God. Dat deze uitdrukking verder nauwelijks voorkomt versterkt die unieke klankkleur.

Mozes als dienaar van de Heer kent een goddelijke roeping, compleet met brandend braambosje en al. Hij is een leider, een bevrijder. Tegen wil en dank misschien, maar toch. De eretitel 'dienaar van de Heer', is echt een term van mensen voor een mens.

God zou nooit iemand 'dienaar van de Heer' noemen. Dit 'dienaar van de Heer' zet deze mens Mozes apart als iemand die niet zijn eigen belang dient, maar dat van God. Iemand die in de ogen van zijn mensen door God persoonlijk is gekozen om Zijn wil te doen, dwars tegen zijn eigen karakter in. Dienaar. Voor de mensen een leider, een bevrijder, een wetgever. Voor God iemand die Zijn wil dient. Sterker nog misschien: iemand die het Goddelijke Plan ten uitvoer moet brengen. Roeping. Uitverkiezing. Voorbestemming.

Als er in Jesaja opnieuw wordt gesproken over de dienaar van de Heer wordt er een nieuwe laag aan deze titel toegevoegd: die van verwachting. In Jesaja 40-55 ontstaat een nieuw genre, de 'servant-poem' – profetische liederen over een te verwachten dienaar van de Heer. Deze zal het volk bevrijden uit ballingschap, mensen terug brengen naar trouw aan God, de

vijanden in het stof doen bijten. Opnieuw: roeping, uitverkiezing, voorbestemming. Uitvoerder van een Goddelijk Plan. Leider en bevrijder van mensen. En hoewel er vele aanwijzingen zijn dat deze liederen gaan over de Perzische koning Cyrus, wordt die nergens met name genoemd. Waarschijnlijk uit lijfsbehoud, want op het moment van het ontstaan van deze teksten was het volk nog niet werkelijk bevrijd. Voorzichtigheid was geboden.

Deze naamloosheid zorgt er echter voor dat de 'dienaar' in de Jesaja-teksten losgezongen wordt van de realiteit. Anders dan bij Mozes-de-dienaar-van-de-Heer blijft de identiteit van de verwachte bevrijder in het luchtledige hangen. De teksten zijn daardoor minder gebonden aan een specifieke moment in de geschiedenis. Ze kunnen zomaar uit hun historische context worden gehaald en opnieuw worden toegepast. Weerloos krachtig.

En dat is wat er gebeurt in de tekst van Mattheus. Mattheus herkent in Jezus de langverwachte, van de tijd losgezongen 'dienaar' uit de Jesaja-teksten. En met één enkel citaat wordt de rest van zijn verhalen over Jezus door die bril gelezen en gehoord door zijn tijdgenoten. Eén enkel citaat, en Jezus is leider en bevrijder van mensen, uitvoerder van een Goddelijk Plan. Uitverkoren. Voorbestemd. Gezalfde. En meer dan dat.

Want anders dan de dienaar van de Heer in de Jesaja-teksten, wordt Jezus hier wel werkelijk geïdentificeerd door Mattheus. Net als Mozes-de-dienaar-van-de-Heer is ook Jezus in de tijd geketend. Maar net als de dienaar van de Heer in de Jesaja-teksten ligt de uitvoering van dat Goddelijke Plan in

de toekomst. En dus maakt ook zijn dood deel uit van dat Goddelijke Plan. En zijn opstanding. Voor eeuwig. Voor eeuwig en altijd.

Het is fantastisch dat je met een aantal welgekozen woorden zoveel effect kunt hebben. De reputatie van Jezus wordt in zijn eigen tijd voor een groot deel opgebouwd door welgekozen citaten. Citaten als Jesaja 42:1ab, die zich met de kracht van eeuwen aan Jezus' verhaal vastkleven. Die het een diepgang en lagen geven die anders misschien voor altijd ongehoord zouden zijn gebleven. Met een enkel citaat wordt een mythische Mozes opgeroepen, en de schaduw van een eeuwigdurende belofte. Het verhaal van Jezus wordt door middel van citaten alvast vooruitgelezen in de tijd. Tijdloosheid. Ongrijpbaarheid. Autoriteit. Nabijheid.

Enkele eeuwen later toen het nieuwe Testament was uitgekristalliseerd en de bijbel vormkreeg – toen het een boek van christenen werd – werd er alleen nog maar teruggelezen. Dezelfde weerloze woorden, nu met de kracht van de openbaring. Mattheus citeerde niet langer Jesaja om Jezus' verhaal kracht bij te zetten. Nee. Jesaja voorspelde al die tijd al de komst van Jezus. Met alle ellende van dien.

Hier is mijn dienaar, hem heb ik uitgekozen, hem heb ik lief, in hem vind ik vreugde. Halleluja. Wat is Gods Plan toch groot. Halleluja. <<

foto Patrick Tomasso

Ook dit jaar collecteert de ADS digitaal. Op de speciale collectepagina op de website vindt u een overzicht van de doelen van dit jaar.

U kunt via die pagina doneren door geld over te maken naar het in de omschrijving genoemde rekeningnummer, of via een QR-code. Deze QR-code scant u met de foto-app van uw telefoon.

Als uw e-mailadres bij de ADS bekend is krijgt u een persoonlijke betaallink in uw mailbox, als vervanging van de collectebrief. Vindt u dat handig voor een volgende keer, geef dan uw e-mailadres door aan de ADS.

De website vindt u via doopsgezinden.nl/collecten, of door het scannen van de QR-code op deze pagina.

U kunt de doelen steunen met een overschrijving op rekeningnummer NL19 ABNA 0243 4938 86 t.n.v. Algemene Doopsgezinde Sociëteit Amsterdam, ditmaal o.v.v. 'sdmf' en 'WereldWerk Oekraïne'. U kunt ook uw persoonlijke QR-codes of de algemene code op de website gebruiken.

collectedoelen

maart

Stichting Menno Simons sdmf

De Stichting Menno Simons sdmf zorgt dankzij vrijwilligers voor de ontvangst van bezoekende groepen in het schuilkerkje van Pingjum. Helaas loopt men daarbij steeds vaker tegen de grenzen van de ruimte aan. Daarom werken de stichting en de doopsgezinde gemeente in Witmarsum gezamenlijk aan een oplossing. Een geschikte ontvangstruimte in combinatie met de vermaning in Witmarsum bleek het

meest wenselijk te zijn. In dat dorp is Menno Simons geboren en opgegroeid, en was hij pastoor tot het moment dat hij zich aansloot bij de (weder)dopers.

De kleine doopsgezinde gemeente De Lytse Streek heeft van de gemeente Súdwest-Fryslân nu een vergunning gekregen voor de bouw van een ruimte naast de vermaning. Een mooie ontvangstruimte waarbij rekening wordt gehouden met duurzaamheidseisen. Ook bezoekers met een fysieke beperking zullen zich hier welkom kunnen voelen.

In de loop van 2023 is begonnen met de uitwerking van de bouwplannen. De Stichting Menno Simons sdmf heeft hierbij de taak van fondsenwerving op zich genomen. Hierover zijn al met verschillende partijen afspraken gemaakt. Ook individuele giften, van klein tot groot, blijven van harte welkom.

De collecte is grotendeels bestemd voor de inrichting en duurzame aanpassingen van de ontvangstruimte. Zo blijft dit stukje dopers erfgoed gegarandeerd: een inspirerende plek voor anabaptisten en andere geïnteresseerden uit de hele wereld.

links Ontvangstruimte Witmarsum
rechts Bouw datsja

april

WereldWerk voor Oekraïne

Een oorlog laat sporen na. Niet alleen een spoor van doden en gewonden of sporen van vernielde gebouwen, maar ook sporen in de hoofden van mensen – of ze nu jong zijn of oud. Posttraumatische stress wordt dat genoemd. De hulpwerkers van de doopsgezinde broederschap in Oekraïne onderkennen dat en bieden daarom traumatherapie aan, onder meer op een voormalige camping in het Karpaten-gebergte. Daar zijn twee containers door gemeenteleden omgetoverd tot comfortabele stacaravans. Op deze serene plek kunnen mensen even bijkomen en met professionele hulp op de been worden geholpen.

Het *New Hope Center* in Zaporizhzhia ligt niet ver van de frontlijn. Daar wordt kunstzinnige expressie als traumatherapie aangeboden, een krachtig middel om complexe emoties en trauma's te verwerken. Speciaal hiervoor is een *datsja* (buitenhuisje) gebouwd. Dit project wordt gecoördineerd door Maxym en Anya Oliferovski. Maxym: 'Mensen hebben hier dagelijks te maken met stress. Kunst kan als het ware de gebroken ziel herstellen. Door de wisselwerking met verschillende kleuren, vormen en materialen kan iemand uitdrukking geven aan zijn of haar emoties.'

Het aanbieden van traumatherapie kost geld. Doopsgezind WereldWerk wil deze zorg graag mede mogelijk maken. We hopen dat u ook dit project wilt ondersteunen! <<

colofon

Mondig is een uitgave van de Algemene Doopsgezinde Sociëteit (ADS) en verschijnt zes keer per jaar. Het blad wordt tegen een vrijwillige bijdrage toegezonden aan alle leden van doopsgezinde gemeenten. Vrienden en belangstellenden die het blad willen ontvangen, betalen € 40,- per jaar. U kunt zich opgeven via de contactgegevens in dit colofon. U kunt uw bijdrage overmaken op NL19 ABNA 0243 4938 86

t.n.v. Algemene Doopsgezinde Sociëteit onder vermelding van 'Mondig 2024'.

Hoofdredactie Kalle Brüsewitz
Eindredactie Marijke van Duin
Redactie Carolien Cornelissen, Yko van der Goot, André Maris en Franka Riesmeijer
Ontwerp & opmaak Susan de Loor
Kantoordeur Haarlem
Druk GBU media | Urk
Advertenties Kalle Brüsewitz
Oplage 5.000

Papier Maxi Offset FSC-mix credit gecertificeerd
Contact redactie & advertenties Singel 454 | 1017 AW Amsterdam
020 623 09 14
communicatie@ads.nl
www.doopsgezinden.nl
Abonnement groot letter CBB 0341 565 477 of klantenservice@cbb.nl
Het volgend nummer van *Mondig* verschijnt half april.

© ADS 2024

Martin Luther King
& Harcourt Klinefelter

column

Vrede, gerechtigheid en de schepping

In dienst van elkaar

Als predikant en gemeentelid ben je dienstbaar aan elkaar. In principe sta je dag en nacht klaar als iemand je nodig heeft.

tekst Harcourt Klinefelter

Maar hoe staat het met dienstbaar zijn aan vrede, gerechtigheid en de schepping? Is dat een dagtaak of een tussendoortje? Ik heb het voorrecht gehad dr. Martin Luther King te kennen als mijn werkgever, predikant en persoonlijke vriend. Zo mocht ik zijn manier van dienen ervaren. Dr. King woonde aan de rand van het getto en zei daarover: 'Ik wil elke dag als ik naar mijn kantoor rijd eraan herinnerd worden voor wie ik werk.'

Als werkgever stimuleerde hij mensen het beste uit zichzelf te halen. Waar hij kon hielp hij dit te realiseren. Toen ik de preken en speeches van King inkortte voor radioprogramma's, stuurde hij mij bijvoorbeeld de opbouw van zijn preken om het mij makkelijker te maken die te redigeren. Soms stuurde hij om diezelfde reden

een al uitgewerkte rede. Als vriend adviseerde hij mij terug te gaan naar de universiteit om mijn laatste studiejaar af te maken. Stafleden konden dag en nacht met hun zorgen bij hem terecht.

Een dienend leider: dat is wat King voorstond. Hij verwoordde dat als volgt: racisme, armoede, oorlog en uitbuiting van de aarde hangen samen. Praat op mijn begrafenis niet over mijn oorkondes en eredoctoraten, maar vertel dat ik geprobeerd heb de hongerigen te voeden, de naakten te kleden, de gevangenen en zieken te bezoeken, de daklozen een dak boven het hoofd te gunnen – en dit alles zonder onderscheid des persoons. Vertel dat ik ben opgekomen voor goede arbeidsomstandigheden en een basisinkomen voor allen.

Vertel dat ik gewaarschuwd heb voor het militair-industrieel complex dat geld zal weghalen bij onderwijs en gezondheidszorg, wetende dat oorlog nooit een

winnaar heeft maar slechts een puinhoop achterlaat. Vertel dat ik in relatie tot het behoud van de schepping de hebzucht en het egoïsme van de mens aan de kaak heb gesteld.

Enkele citaten: *'Als we niet leren samen te leven in vrede en gerechtigheid met behoud van de schepping, zullen we sterven als dwazen.'*

'Ik heb geprobeerd de mensheid lief te hebben en te dienen.'

Het naast mensen staan om de basisbehoefte van vredig samenleven, zonder uitbuiting en overheersing van mens, dier en natuur, te bewerkstelligen – dat is de kracht van de dienende mens en de opdracht voor ons allen. Voor dr. King en mijzelf is het een levenstaak geworden, maar gelukkig is elke dienst ten behoeve van de ander een teken van verandering. Want elke dienst gedaan in liefde voor een ander is een teken van hoop voor allen. <<

ds. Harcourt
Klinefelter is emeritus
predikant